

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО; МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

УДК 342:304:659

ГАЛУНЬКО В.В.

ВІТЧИЗНЯНА ВІЙНА УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ 2014–2015 РР.

У статті доведено, що Вітчизняна війна українського народу – це суспільно-воєнний рух українського народу щодо відбиття всіма наявними (ідеологічними, політичними, економічними та військовими) засобами військової агресії Російської Федерації проти України. У Вітчизняній війні українського народу поряд зі Збройними Силами України й іншими військовими формуваннями беруть участь десятки тисяч добровольців, тисячі волонтерів, мільйони громадян, які передають свої кошти на потреби війни; на тимчасово окупованих територіях діють партизанські загони. Метою українського народу у Вітчизняній війні є звільнення українських земель від російських окупантів; відновлення територіальної цілісності України; здобуття можливості самостійно обирати свою долю (політичну, економічну, оборонну тощо); захист європейських народів від вторгнення з боку Росії; протидія антилюдській ідеології «Руського миру»; забезпечення умов для розвитку економіки, підприємництва, здійснення управлінських, насамперед антикорупційних, реформ в Україні; виховання «братського» російського народу, прищепленням західних цінностей, що б він міг гідно жити в європейській спільноті.

Ключові слова: Вітчизняна війна, захист Європи, окупанти, «Руський мир», український народ.

В статье доказано, что Отечественная война украинского народа – это общественно-военное движение украинского народа по отражению всеми имеющимися (идеологическими, политическими, экономическими и военными) средствами военной агрессии Российской Федерации против Украины. В Отечественной войне украинского народа наряду с Вооруженными Силами Украины и другими военными формированиями участвуют десятки тысяч добровольцев, тысячи волонтеров, миллионы граждан, которые передают свои средства на нужды войны; на временно оккупированных территориях действуют партизанские отряды. Целью украинского народа в Отечественной войне является освобождение украинских земель от российских оккупантов; восстановление территориальной целостности Украины; получение возможности самостоятельно выбирать свою судьбу (политическую, экономическую, оборонную и пр.); защита европейских народов от вторжения со стороны России; противодействие античеловеческой идеологии «Русского мира»; обеспечение условий для развития экономики, предпринимательства, осуществления управленческих, прежде всего антикоррупционных, реформ в Украине; воспитания «братского» русского народа, привитие западных ценностей, что бы он мог достойно жить в европейском сообществе.

Ключевые слова: Отечественная война, защита Европы, оккупанты, «Русский мир», украинский народ.

© ГАЛУНЬКО В.В. – доктор юридичних наук, професор, директор (Науково-дослідний інститут публічного права)

The Patriotic War of Ukrainian people is a social and military movement Ukrainian people repel concerning all existing ideological and political and economic and military means of military aggression the Russian Federation against Ukraine. In the Patriotic War Ukrainian people, along with the Armed Forces of Ukraine and other military formations, taking tens of thousands of volunteers, thousands of volunteers, millions of citizens who transfer their funds for the war. On the temporarily occupied territories of Donetsk and Luhansk oblasts carry out armed resistance guerrilla. The aim of the Ukrainian people in the war of liberation is the Ukrainian lands from Russian invaders, restoration of the territorial integrity of Ukraine and the possibility of Ukrainian people to choose their destiny: political, economic, defense and counteraction the ideology of "Russian peace", which is not human and providing conditions for economic development, entrepreneurship, implementation management, especially anti-corruption reforms in Ukraine and upbringing the Russian people, instilling in them Western values that they could live in dignity in the European Community.

Key words: *Patriotic War, protection of the European Union, occupiers, "Russian peace", Ukrainian people.*

Вступ. Україна, як і більшість країн-учасниць Європейського Союзу, стоїть на порозі страшного виклику, намагання червоно-синьо-білої орди силою нав'язати цінності «Руського миру» своїм європейським сусідам через засоби ідеологічної, політичної, економічної й військової агресії. Теорія «Руського миру» мало чим за своєю сутністю відрізняється від фашистської. Зокрема, ідеться про утвердження нерівності людей: особами першого ґатунку визнаються люди, які розмовляють на російській мові, або/та є віруючими Руської православної церкви; це визнання пріоритету публічного інтересу держави над людиною, коли права та свободи людини ігноруються заради інтересів імперії. При цьому порушуються не тільки права та свободи опонентів «Руського миру», а також їх прихильників [5]. За іронією долі руські держави всіх епох знищували своїх підданих (громадян) більше, ніж іноземців.

Апологетом і реваншистом теорії «Руському миру» є патріарх Руської православної церкви Кирило, а В. Путін та його оточення є засобом втілення її в життя. Однак між позиціями патріарха Кирила та В.Путіна є відмінності в питанні визначення кордонів «Руського миру»: для В. Путіна це всі республіки колишнього Радянського Союзу та східні країни Європи, віддані в поле політичного впливу лідерами США і Великобританії в Ялті (1945 р.); для патріарха Кирила це весь світ, де звучить російська мова. Інакше кажучи, патріарх Кирило з ідеологічної точки зору є більш небезпечним для західного світу, ніж В. Путін.

Україна багато разів ставала переднім форпостом захисту європейських народів від східного загарбання й пограбування. Перший раз це сталося в 1240 р., коли шляхом самопожертви український народ, який входив до Київського й Галицько-Волинського князівств, врятував Європу від ординців [4].

Після цього українському народу багато разів доводилося захищати Європу від «східної чуми»: у 1709 р. шведські й українські війська під проводом короля Карла XII і Гетьмана І. Мазепи разом боролися за європейські цінності під Полтавою; у 1772 р. російська імператриця Катерина II почала шматувати Польщу, а в 1775 р. ліквідувала Запорізьку Січ; у 1815 р. російські війська увійшли до Парижу; у 1917–1920 рр. збройні сили Української Народної Республіки й партизанські загони загальмували просунення більшовицьких банд на захід; грубо порушуючи норми міжнародного права, у 1939–1940 рр. було окуповано Естонію, Литву й Латвію, частину Фінляндії, Польщі й Румунії; у 1945 р. російські танки увійшли до Берліну, а Українська повстанська армія після цього залишилася єдиною у світі військовою силою, яка до 60-х рр. ХХ ст. вела війну проти окупації Європи російськими військами [23].

В умовах сьогодення Президент Російської Федерації В. Путін має намір повернути соціальний прогрес назад до рішень Ялтинської конференції (1945 р.), коли радянська сто-

рона закріпила за собою політичний контроль над окупованими країнами Східної Європи. Усі європейські народи повинні пам'ятати, що режим В. Путіна має намір повернути до політичного впливу «Руського миру» такі країни, як Азербайджан, Болгарія, Грузія, Естонія, Латвія, Литва, Польща, Румунія, Сербія, Словаччина, Словенія, східні землі ФРН, Угорщина, Україна, Хорватія, Чехія, Чорногорія. Перший етап гібридної війни проти цих країн уже запущено, російським міжнародним каналом «Russia Today» цілодобово здійснює пропаганду ідеології «Руського миру».

Наступним етапом гібридної війни Росії є пряма збройна агресія, або підтримка озброєних і контрольованих сепаратистів. Завдяки цьому їй вдалося окупувати частину території Грузії та створити там маріонеточні республіки – Абхазію й Південну Осетію, окупувати Автономну Республіку Крим.

Сьогодні продовжується економічна, ідеологічна й військова агресія в інші куточки нашої Вітчизни. Насамперед це захоплення проросійськими сепаратистами за прямої й опосередкованої військової допомоги збройних сил Російської Федерації частин Донецької й Луганської областей, організація терактів в Одесі, Харкові, Києві та інших містах України, концентрація військових з'єднань Росії на україно-російському кордоні.

На все це український народ і державна влада змушені реагувати. 24 серпня 2014 р., на 23 рік нашої незалежності, Президент України П. Порошенко зазначив, що події останніх місяців стали для нас хоча й не оголошеною, проте справжньою війною, яка, можливо, увійде в історію як Вітчизняна війна 2014 р.: «Війна проти зовнішньої агресії. За Україну, за її волю, за честь і славу, за народ. За Незалежність» [1].

Пізніше, після введення в кінці серпня 2014 р. регулярних військ Російської Федерації на територію Донецької й Луганської областей України, Президент України вже більш чітко визначив, що події на Донбасі – «... для нас Вітчизняна війна, коли ми захищаємо нашу незалежність, суверенітет України, територіальну цілісність. Це війна, яка згуртувала нашу націю, об'єднала український народ, і зараз ми демонструємо, як вміємо любити й боронити Батьківщину» [2].

Таким чином, більшості українських громадян і значній частині світової спільноти очевидно, що український народ свідомо в 2014 р. вступив у Вітчизняну війну щодо захисту незалежності України, європейського вибору й гідного життя громадян. Однак це тільки слова й розуміння проблеми серцем, а для того щоб обґрунтувати війну як Вітчизняну, необхідно провести наукове дослідження, насамперед у юридичному аспекті, навести докази в підтримку такої гіпотези.

Стан дослідження. До проблеми теорії війн зверталися такі вчені, як Дж. Боулбі, Г. Буту, Х.-У. Велері, Л. Гарт, М. Гончарук, Е. Дурбан, Е. Кера, К. фон Клаузевіц, К. Лоренц, Т. Мальтус, А. Свечін, А. Строков, С. Мамфорд, Е. Разін, Л. Річардсон, Дж. Хелгерсон, Б. Шапошніков. Проте зміст і сутність збройного опору українського народу військовій агресії Росії, яка розпочалася в 2014 р., не було проаналізовано.

Постановка завдання. Мета статті полягає в тому, щоб на основі теорії війни, політології та права, емпіричного матеріалу, доказів військової агресії Росії проти України шляхом наведення історичних аналогій обґрунтувати юридичні аспекти ведення українським народом Вітчизняної війни проти російської агресії.

Результати дослідження. Згідно з «Британською енциклопедією» війна (war) – це конфлікт значної тривалості й величини між політичними групами за участю військових сил [7]. На думку європейських парламентарів, Росія веде «гібридну війну» («hybrid war») проти України [8; 9]. Згідно з класифікацією НАТО гібридна війна – це комплексний напад на країну спеціальних сил, що забезпечується інформаційною пропагандою й нелегальним використанням для ведення бойових дій третіх осіб [10].

Виходячи із зазначеного, у Донецькій і Луганській областях Росією проти України ведеться гібридна війна, що періодично переростає в прями зіткнення збройних сил України та Російської Федерації.

Збройний конфлікт на Донбасі розпочався із захоплення 11 квітня 2014 р. диверсійно-розвідувальною групою полковника Генерального штабу Російської Федерації

І. Гірка (Стрелкова), який діяв за завданням російської Федеральної служби безпеки, міста Слов'янськ [11].

Раніше, 27 лютого 2014 р., диверсійно-розвідувальною групою Російської Федерації захопила Парламент і Раду Міністрів Автономної Республіки Крим [12]. Як потім прямо визнав Президент Росії В. Путін, завдання про захоплення Автономної Республіки Крим він видав 23 лютого 2014 р. [13].

Вітчизняна розвідка, Служба безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України були паралізовані агентами російського впливу й не змогли надати Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України й народу України об'єктивну інформацію про те, що відбувається в Автономній Республіці Крим. Фактично Збройні Сили України й інші силові структури не чинили збройного опору окупантам. Територія Автономної Республіки Крим була здана окупантам без збройного опору. Тим самим говорити про початок Вітчизняної війни українського народу в Автономній Республіці Крим у лютому 2014 р. не можна.

На відміну від Криму, після захоплення міста Слов'янськ виконуючий обов'язки Президента України О. Турчинов та вся центральна влада діяла оперативно. Зокрема, 13 квітня 2014 р. розпочалася антитерористична операція [15], відбулася перша втрата з нашої сторони. Цього дня під час виконання службового обов'язку загинув капітан Служби безпеки України Г. Біліченко [16]. Наступного дня в бій із російськими спецпризначенцями вступили перші вітчизняні добровольці. Таким чином, ми вважаємо, що Вітчизняна війна українського народу розпочалася 13 квітня 2014 р.

Відповідно до «Глумачного словника української мови» вітчизняна війна – це війна за свободу й незалежність своєї вітчизни проти загарбників [6, с. 690]. Ознаками вітчизняної війни є такі: 1) неспровокований напад; 2) війна тільки на своїй території (вигнання ворога зі своєї території означає закінчення вітчизняної війни); 3) можливість участі цивільного населення в боротьбі з окупантом (партизанський і підпільний рух); 4) мета війни – примусити ворога піти з території країни [7].

Що стосується першої ознаки, то Україна завжди дотримувалася всіх міжнародних договорів із Російською Федерацією. На момент початку окупації Автономної Республіки Крим між Україною й Росією діяло 5 ратифікованих парламентами договорів, зокрема Договір між Українською Радянською Соціалістичною Республікою і Російською Радянською Федеративною Соціалістичною Республікою (1990 р.), відповідно до якого сторони визнають одна одну суверенними державами й зобов'язуються утримуватись від дій, що можуть завдати шкоди державному суверенітету іншої сторони [17].

У Договорі про дружбу, співробітництво й партнерство між Україною й Російською Федерацією (1997 р.) сторони, зокрема, домовилися відповідно до положень Статуту ООН і зобов'язань у Заключному акті Наради з безпеки та співробітництва в Європі поважати територіальну цілісність одна одної й непорушність існуючих кордонів; будувати відносини одна з одною на основі принципів взаємної поваги, суверенної рівності, територіальної цілісності, непорушності кордонів, мирного врегулювання спорів, незастосування сили або загрози силою, включаючи економічні й інші способи тиску; гарантувати права народів вільно розпоряджатися своєю долею, невтручання у внутрішні справи, додержання прав людини та основних свобод, співробітництва між державами; сумлінно виконувати взяті міжнародні зобов'язання тощо [18].

Згідно з Договором між Україною й Російською Федерацією про українсько-російський державний кордон (2003 р.) під терміном «українсько-російський державний кордон» розуміється лінія й вертикальна поверхня, яка проходить за цією лінією, що розділяє державні території (сушу, води, надра й повітряний простір) договірних сторін від точки стику державних кордонів України, Російської Федерації й Республіки Білорусь до точки, розташованої на березі Таганрозької затоки [19].

Договір між Україною та Російською Федерацією про співробітництво у використанні Азовського моря й Керченської протоки (2003 р.) уточнив, що Азовське море та Керченська протока історично є внутрішніми водами України й Російської Федерації. Азовське море

розмежується лінією державного кордону відповідно до угоди між сторонами. Врегулювання питань, що відносяться до акваторії Керченської протоки, здійснюється за угодою між сторонами. Спори між сторонами, пов'язані з тлумаченням і застосуванням цього договору, вирішуються шляхом консультацій і переговорів, а також іншими мирними засобами за вибором сторін. Інакше кажучи, Росія повністю визнавала Автономну Республіку Крим, Донецьку й Луганську області невід'ємними частинами території України.

Українська сторона чітко, педантично дотримувалася умов цих договорів і жодним чином не могла спровокувати Росію на напад.

Крім того, Російська Федерація грубо порушила Будапештський меморандум від 5 грудня 1994 р. про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, у якому сама Російська Федерація, Сполучене Королівство Великої Британії й Північної Ірландії, Сполучені Штати Америки підтверджують їх зобов'язання домагатися негайних дій із боку Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй із метою надання допомоги Україні як державі-учасниці Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, що не володіє ядерною зброєю, якщо Україна стане жертвою акту агресії або об'єктом погрози агресією з використанням ядерної зброї [21].

Тим самим протиправний російський режим відкрив «скриньку Пандори» щодо розробки без'ядерними державами такої зброї, оскільки будь-яка країна після цього не буде вірити жодним гарантіям ядерних держав щодо своєї безпеки.

Другою ознакою вітчизняної війни є війна тільки на своїй території (вигнання ворога зі своєї території означає закінчення вітчизняної війни). Метою українського народу у війні з Росією є збройний захист вітчизни від червоно-синьо-білої чуми «Рузьського миру» з метою вступу України в Європейський Союз і НАТО, щоб більше ніколи права громадянина України не порушувалися ні своєю, ні чужою державною владою. Водночас, чітко й однозначно відстоюючи територіальну цілість і недоторканість України, ми виступаємо за непорушність кордонів Російської Федерації в границях 1991 р.

Третьою ознакою вітчизняної війни є можливість участі цивільного населення в боротьбі з окупантом (партизанський і підпільний рух), що повністю притаманне нашим реаліям. Одразу після заслання на територію Донбасу диверсійно-розвідувальних груп Росії одними з перших із ними в бій вступили добровольчі батальйони. В умовах сьогодення десятки тисяч добровольців воюють на Донбасі, їм допомагають тисячі волонтерів, мільйони громадян передають власні кошти на потреби війни. На тимчасово окупованих територіях Донецької й Луганської областей діють партизанські загони. Тим самим війна з Росією стала всенародним суспільно-військовим рухом українського народу.

Четверта ознака вітчизняної війни – це її мета примусити ворога піти з території країни. Українська влада й народ впевнені в тому, що жодного торгу щодо територіальної цілісності України не може бути. Іноземні війська й найманці мають бути виведені з території України. Президент України П. Порошенко однозначно заявляє про неможливість будь-яких домовленостей про переміщення лінії державного кордону України [24].

Український народ дуже добре засвоїв уроки історії: від російської агресії треба захищатися зі зброєю в руках. Іншого засобу відстояти свою незалежність і життя громадян не існує. Колишній помічник Президента Росії А. Іларіонов чітко зазначив, що жодні санкції В. Путіна не зупинять, його може зупинити тільки комплексна сила протидії [25].

Ми це знаємо, гірка історія вчить. У січні 1918 р. українське суспільство проігнорувало російську загрозу. Проти російської армії М. Муравйова виступило трохи більше 300 добровольців, переважно це були юнкери та студенти. Український народ заплатив за це страшну ціну: у роки Голодомору (1932–1933 рр.) загинуло від голоду за різними оцінками від 5 до 11 мільйонів українців. На відміну від України в 1918–1921 рр., майже весь народ Польщі встав на захист своєї вітчизни й зумів розбити орди російських військ, які вже доходили до Варшави й мали на меті взяти Берлін, Париж і Лондон. Тільки збройна боротьба польських вояків разом із залишками армії Української Народної Республіки врятували Європу від російської окупації.

У 1939 р. уряди Естонії, Латвії й Литви не організували збройного опору процесу захоплення цих країн радянською імперією, у результаті чого фізично була знищена вся еліта цих маленьких за чисельністю народів, вони надовго були відірвані від європейської сім'ї. На відміну від них, народ і влада невеликої Фінляндії показали всьому світу, що проти росіян можна ефективно захищатися на своїй території. Незважаючи на те, що в результаті Зимової війни (1939–1940 рр.) Фінляндія втратила 10% своєї території, однак вона відстояла незалежність.

Це приклад для нас: хто обороняється, того поважають. Так, в умовах сьогодення режим В. Путіна за жодних умов не претендує на територію української Галичини, оскільки на цій території з 1943 по 1960 рр. Українська повстанська армія чинила шалений збройний опір московським окупантам. У 1956 р. радянський режим військовою силою подавив демократичну революцію в Угорщині, а в 1968 р. була повторно окупована Чехословаччина; збройні сили цих країн не стали на захист свого народу, не виконали свій обов'язок.

Як бачимо, проблема не тільки в В. Путіні, а й у Росії. Російська імперська машина не може жити без грабунку, вона ґрунтується на ідеології монголо-татар початку другого тисячоліття, яка будується на пріоритеті державного інтересу, ігноруванні прав і свобод людини. Російська імперська машина завжди грабувала тих, хто це їй дозволяв: свій народ, сусідні країни, власні надра.

Санкції не є ефективними для Росії, на відміну від західних країн, де вони зумовлюють зубожіння громадян і зміну влади. Громадяни Російської Федерації, які втратили роботу, бізнес, соціальне забезпечення, масово записуються в найманці й добровільно йдуть на війну. Погіршення свого матеріального стану вони пов'язують не зі зловживаннями своєї влади, а із зовнішніми чинниками. Інакше кажучи, санкції провокують бідних росіян загарбувати багатства країн-членів Європейського Союзу.

На нашу думку, єдиною силою, яка може зупинити агресію Росії щодо Європи, є Рада солдатських матерів Росії. Однак і матері солдатів тільки тоді починають діяти, коли гинуть їхні діти. Ззовні Європу від російської агресії може захистити лише збройний опір українського народу. Збройні Сили України мають досвід бойових дій із армією Російської Федерації. На нашу думку, у Європі, крім українців, ще тільки громадяни Польщі спроможні опиратися агресору. Боездатна армія США не може вступити у війну з Росією, оскільки ядерні держави воювати між собою не можуть априорі: це може призвести до знищення всього людства. Європейці мають подумати про надання Збройним Силам України летальної сучасної зброї.

Висновки. Отже, у квітня 2014 р. український народ вступив у війну, яка за своїми ознаками є Вітчизняною. Війна була розв'язана Російською Федерацією як неспровокований напад без формального об'явлення й висунення будь-яких претензій щодо порушення Україною міжнародних договорів. Ця війна ведеться винятково на нашій території; у ній участь поряд зі Збройними Силами України й іншими військовими формуваннями бере майже весь український народ (десятки тисяч добровольців, тисячі волонтерів, мільйони громадян, які передають свої кошти на потреби війни); на тимчасово окупованих територіях діють партизанські загони. Війна з Росією стала всенародним суспільно-військовим рухом українського народу.

Вітчизняної війна українського народу має такі цілі:

- 1) звільнення українських земель від російських окупантів, відновлення територіальної цілісності України;
- 2) отримання можливості українського народу самостійно вибирати свою долю (політичну, економічну, оборонну тощо);
- 3) захист європейських народів від вторгнення з боку Росії;
- 4) протидія антилюдській ідеології «Руського миру»;
- 5) забезпечення умов для розвитку економіки, підприємництва, здійснення управлінських, передусім антикорупційних, реформ;
- 6) виховання «братського» російського народу, прищеплення йому західних цінностей, того, що вони можуть і повинні жити гідно й вільно в європейській спільноті.

Список використаних джерел:

1. Порошенко П. Треба бути постійно готовими захищати незалежність / П. Порошенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/news/31067.html>.
2. Порошенко П. Ми навчилися боронити державу / П. Порошенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/news/31339.html>.
3. Лисенко О. Кримська конференція 1945 р. / О. Лисенко ; Інститут історії Національної академії правових наук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.history.org.ua/?termin=Krimaska_konferents%D1%96ya_1945.
4. Носовский Г. Смысл употребляемого нами слова «монголия» / Г. Носовский, А. Фоменко, Т. Фоменко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lib.ru/FOMENKOAT/imperial.txt>.
5. Галуцько В. Російський неофашизм: теоретико-методологічні засади та напрями протидії в Україні / В. Галуцько [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.law-property.in.ua/articles/featured-articles/330-2014-06-30-08-58-24.html>.
6. Словник української мови : у 11 т. / за ред. І. Білодіда ; Інститут мовознавства АН УРСР. – К. : Наукова думка, 1970–1980. – Т. 1. – 1970. – 799 с.
7. War // Encyclopedia Britannica [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/635532/war>.
8. Європарламент: Росія веде проти України гібридну війну [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bbc.co.uk/ukrainian/politics/2015/01/150115_european_parliament_russia_ukraine_dk.
9. MEPs welcome signs of hope in Ukraine and urge the EU to stand up to Russia [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.europarl.europa.eu/news/en/news-room/content/20140918IPR65201/html/MEPs-welcome-signs-of-hope-in-Ukraine-and-urge-the-EU-to-stand-up-to-Russia>.
10. Hybrid war – hybrid response? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nato.int/docu/review/2014/russia-ukraine-nato-crisis/Russia-Ukraine-crisis-war/EN/index.htm>.
11. Стрелок на камеру зізнався, що працював на ФСБ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/news/2014/07/12/7031713>.
12. У Криму люди зі зброєю захопили парламент і Раду міністрів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/news/2014/02/27/7016445>.
13. Путін розповість в телефіді про захоплення Криму та «порятунок» В. Януковича [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unn.com.ua/uk/news/1446441-v-putin-rozprovist-v-telefiri-pro-zakhoplennya-krimu-ta-poryatunok-v-yanukovicha>.
14. Минобороны разрешило стрелять украинским военным в Крыму [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://lb.ua/news/2014/03/18/259900_minobroni_razreshilo_strelyat.html.
15. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 р. «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України»: Указ Президента України від 13 квітня 2014 р. № 405 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/17317.html>.
16. Впервые в истории независимой Украины офицер спецподразделения «Альфа» погиб не от рук криминальных элементов, а в бою с представителями спецслужб иностранного государства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://fakty.ua/180361-rossijskie-spcnazovcy-rasstrelivali-nas-iz-avtomatov-kalashnikova-prakticheski-v-upor>.
17. Договір між Українською Радянською Соціалістичною Республікою і Російською Радянською Федеративною Соціалістичною Республікою // Відомості Верховної Ради України. – 1990. – № 49. – Ст. 637.
18. Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією // Офіційний вісник України. – 1999. – № 20. – С. 518. – Ст. 931.
19. Договір між Україною і Російською Федерацією про українсько-російський державний кордон // Офіційний вісник України. – 2004. – № 22. – С. 293. – Ст. 1537.

20. Договір між Україною та Російською Федерацією про співробітництво у використанні Азовського моря і Керченської протоки // Урядовий кур'єр. – 2003. – № 245. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.uazakon.com/documents/date_1g/pg_inwxg.htm.

21. Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї // Голос України. – 2014. – № 39. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://wird.ru/forum/download/file.php?id=51004>.

22. Останній бій УПА. Тернопільщина, 1960 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.istpravda.com.ua/articles/2011/03/28/33736/view_print.

23. Ніяких торгів щодо держкордону не буде [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/news/2014/10/7/7040047/?attempt=1>.

24. Илларионов А. Путин начал наступление в Европе. Дело в том, что НАТО – это спящий гигант / А. Илларионов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.delfi.lt/opinions/comments/andrej-illarionov-putin-nachal-nastuplenie-v-evrope.d?id=66917970>.